

Litteratur

JØRGEN DALBERG-LARSEN, Dansk retsfilosofi. Udviklingslinjer og portraetter. Köpenhamn 2006. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. Hft, 233 s. ISBN 87-574-1406-8.

För många, säger professor Jørgen Dalberg-Larsen i förordet till sin nyutkomna bok om det rättsfilosofiska tänkandets utveckling i vårt sydliga grannland, är dansk rättsfilosofi i huvudsak identisk med Alf Ross. Uttalandet är inte lätt att vederlägga. Så mycket mer välkommen är författarens framställning av ämnet; den är hanterlig till formatet och skriven på en danska som även i den tätande nordiska språkförbistringens tid borde kunna forceras utan stor möda även av nussvenska läsare.

Det kan nu inte gärna bestridas att Alf Ross, som avled 1979 och därför kanske redan är ganska långt kommen på vägen in bland skuggorna, både på grund av sin väldiga och mångsidiga produktivitet, sitt skarpsinne, sin framställningskonst och sitt internationella inflytande framstår som den helt dominerande personligheten i det danska rättsteoretiska tänkandets historia. Han är en egenartad gestalt. Hans formuleringar i de bästa verken stannar i läsarens minne, och den som sett och hört honom i debatt — debatt blev i hans fall gärna skarp eller rentav sylvass polemik — glömer honom inte. Han framträdde på 1920-talet som starkt oppositionell mot den tämligen trånga miljö som den juridiska fakulteten i Köpenhamn utgjorde. Den dominerades då ännu av den storvulne och intellektuellt något yvige Frederik Vinding Kruse;

han skulle bli Ross pålitlige träto broder tills döden skilde dem åt. Ross begav sig till Uppsala och Axel Hägerström med sitt stora förstlingsverk "Theorie der Rechtsquellen", som Köpenhamns fakulteten vägrat godkänna, och han blev nu i stället svensk filosofie doktor. Återkommen till Köpenhamn vann Ross emellertid snart erkännande, låt vara inte utan strider. Med den begreppskritiska monografin "Virkelighed og Gyldighed i Retslaeren" från 1934, med den alljämt levande och ofrånkomliga "Om Ret og Retfaerdighed" från 1953 och — bland mycket annat — den sista stora principutredningen "Directives and Norms" (1968) befäste han sin ställning som Danmarks ledande rättsteoretiker och som en av de allra främsta i Norden. Otvivelaktigt var han också den som placerade dansk rättsteori på en hedersam plats på den internationella kartan. Boken "Hvorfor Demokrati?" från 1946 översattes till många språk och förtjänar även den att betecknas som en klassiker på sitt område. Dalberg-Larsen ägnar Ross en omsorgsfull och välbalanserad analys, där han på ett klagörande sätt framhäver den ovanligt rörliga utvecklingsgång som den store bildstormaren genomgick under hela sitt liv.

Alf Ross var emellertid inte den ende danske jurist som kan inrangeras i rättsfilosofins fälla, om porten dit in inte görs alltför

trång. Det kan knappast förnekas att Danmark är ett mer traditionsmedvetet land än Sverige. Man vårdar bättre sina minnen och man blygs inte för att vara stolt över dem. Det karakteristiska uttrycket "herhjemme" — skrivet i ett ord — som dyker upp här och var hos Dalberg-Larsen, är förvisso inte omöjligt att översätta ordagrant till svenska, men klangen får aldrig samma djup och värme på andra sidan Öresund och Kattegatt; dess språkliga motsvarighet används här sällan och då ofta nog med negativa övertoner. Att 1800-talets märkliga och mäktiga portalgestalt Anders Sandøe Ørsted (d. 1860) får ett förhållandevis fylligt porträtt i Dalberg-Larsens framställning är en självklarhet. Ørsted, med tiden alltmer konservativ dignitär i det slutande enväldets Danmark, hade en bred och gedigen filosofisk beläsenhet, och hans ställningstaganden i juridiska principfrågor var uppenbarligen grundligt genomtänkta, men hans praktiska läggning och hans växande erfarenhet från det dagliga rättslivet drog starkt åt det pragmatiska hållet. Med sin enorma flit och arbetsförmåga och med sin över alla rättsområden spännande produktion blev Ørsted den moderna danska rättens fadersgestalt — dess Grundtvig, skulle man möjligen kunna säga. Ørsted, som består en nyanserad beskrivning hos Dalberg-Larsen, saknar motsvarighet i Sverige.

Även andra 1800-talsjurister bringas i nyttig åminnelse och åtanke: Carl Goos (d. 1918) och Viggo Bentzon (d. 1937), båda kända och ansedda i de nordiska grannländerna, främst för insatser på positivrättsliga områden. Efter Ross behandlas Århusprofessorn Knud Illum (d. 1983), som företrädde en snarast histo-

riskt orienterad rättsteori, den sociologiskt inriktade Theodor Geiger och en rad teoretiker och praktiker som alla lämnat sina bidrag — för det allra mesta vid sidan av arbeten på olika positivrättsliga fält — till den rättsteoretiska diskussionen. För den som haft förmånen att deltaga i nordiskt juridiskt samarbete är många namn välkända, om också kanske inte i första hand som rättsfilosofer.

Ett drygt hundratal sidor i Dalberg-Larsens bok behandlar vad man — med varierande betydelsenyanser i fråga om var och en av de olika författarna — kan kalla "samtida" rättsteoretiska bidrag. Här står anmälaren inför en vanskelig uppgift. Det är inte möjligt att med anspråk på vare sig tillräcklig kunskap eller nödvändig opartiskhet utvälja särskilt betydelsefulla namn ur denna skara. Än mindre ter det sig rimligt att försöka karakterisera dem. Några namn är knutna till mer samlade och omfattande rättsteoretiska insatser och därför också kända som så att säga "rättsfilosofer av facket" i den nordiska och i enstaka fall också internationella diskussionen: Stig Jørgensen, Preben Stuer Lauridsen, Henrik Zahle, Jes Bjarup, Hanne Petersen. För andra — alla i och för sig ansedda rättsvetenskapliga författare — måste porten till den rättsfilosofiska fäl-lan göras ganska bred för att de skall kunna föras in. Läsaren erinras onekligen på sin väg genom verket om den berömda skeppskatalogen i Iliaden; den svenske läsaren pendlar till slut tvekande mellan den avundsamt beundrande ståndpunkten, att det knappast kan finnas någon dansk juridisk författare som inte bär ett stycke rättsfilosof i sitt bröst, och den mer skeptiska reflexionen att en rättsfilosof tydligen

kan se ut nära nog hursomhelst. Tankeexperimentet att applicera de i boken nyttjade urvalsmetoderna på den svenska rättsvetenskapen under de senaste fyrtio åren och på dess allt talrikare ämnessvenner inger en lätt känsla av svindel: fanns och finns det verkligen så många?

En översikt av det slag som företas i den senare delen av Dalberg-Larsens framtällning kan således onekligen lätt bli föremål för ironiserande kritik, men det vore tanklöst att stanna vid detta och att inte erkänna översiktens stora värde både som orienteringsinstrument och som utgångspunkt för eget sökande: enstaka idéer, insatser och persongrupperingar förs samman under gemensamma angreppsvinklar som ger den fragmente-

rade och ofta förvirrade samtids-scenen ett visst mått av struktur och mening. Att skapa sådant är en av vetenskapens uppgifter. Homeriska skeppskataloger kan parodieras, men de bekräftar, liksom de homeriska dikterna i en barbarisk omgivning, ett samhälles självbild och dess karaktär av mogen och medveten kulturmiljö, som fortlöpande ställer frågor till och om sig själv. Värdefull är mot den bakgrunden författarens avslutande karakteristik av den danska rättsfilosofins särart; "herhjemme" får här ibland en särskilt varm och fyllig klang. Intressant och givande är slutligen författarens egen rättsfilosofiska självbiografi och avslutande credo.

Stig Strömholm

LAW AND LEARNING IN THE MIDDLE AGES. Proceedings of the Second Carlsberg Academy Conference on Medieval Legal History (Helle Vogt & Mia Münster-Swendsen ed.). Köpenhamn 2006. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. Hft, 234 s., ISBN 87-674-1437-8.

"Überall ist Mittelalter" är titeln på en populärvetenskaplig bok (1998) av den framstående tyske historikern Horst Fuhrmann, som där påvisar i hur stor omfattning denna länge och ofta misskända period lever kvar i olika former ännu i IT-åldern. På medeltidsintresset hos allmänheten kan man heller inte klaga, men intresset tycks i mycket stor omfattning bygga på imaginära eller svaga grunder i fråga om det historiska underlaget. Reell historisk kunskap serveras inte ofta, och särskilt omges medeltidens idé- och vetenskapshistoria av dunkla och fantasifulla föreställningar. Den svenska litteraturen på området fick visserligen redan 1978 ett förnämligt bidrag i Anders Piltz' "Medeltidens lärda värld", men på helt moderna vetenskapligt välgrundade fram-

ställningar råder inte något överflöd. För den som har intresse för den medeltida rättsvetenskapen och dess utveckling — ett fält där oändligt många idéer och principer av kvardröjande betydelse växte fram — erbjuder den samling av rapporter från den danska Carlsbergsakademins andra konferens om medeltida rättshistoria som nu föreligger substantiell läsning, om ock av något ojämn beskaffenhet.

Den inledande uppsatsen av den amerikanske historikern James A. Brundage, "Legal Learning and the Professionalization of Canon Law" ger en tämligen elementär men på grund av sin aktualitet och sina rika hänvisningar nyttig översikt över 1100-talets och 1200-talets framväxande akademiska juristutbildning. Bland bidrag med allmänneurope-

iskt ämne kan särskilt nämnas Anders Winroths "The Teaching of Law in the Twelfth Century" som ger en fyllig och levande bild av hur den akademiska undervisningen under ett mycket tidigt skede faktiskt tillgick inte endast vid det obestritt ledande lärosätet i Bologna utan också på andra ställen, där man redan bedrev juridisk undervisning i blygsammare format.

Flertalet uppsatser avhandlar begränsade konkreta ämnen från tysk, engelsk och — kanske på grund av sin ovanlighet särskilt intressant och givande — nordisk medeltid. Mia Korpiola skriver över temat "Literary Legacies and Canonical Book Collections: Possession of Canon Law Books in Medieval Sweden" med omfattande hänvisningar till

de många men splittrade bidrag som publicerats på området. Anna Minara Ciardi framför "Some Reflections on the Canons of Lund and their Tradition of Law and Learning in the First Quarter of the Twelfth Century". Ett par uppsatser (av Anthony Perron och Inger Dübeck) skildrar den lärde franskfödde abboten Vilhelm av Aebelholt, vars kanoniska kunskaper utnyttjades i den utdragna tvisten rörande kung Filip Augusts av Frankrike äktenskap med den danska prinsessan Ingeborg i början av 1200-talet — en politiskt betydelsefull tvist som märkligt nog inte tycks ha utnyttjats av den populärlitteratur som idag frossar i medeltida sensationer.

Stig Strömholm